

УДК 502.17:355.48(477.42)

Хоменко С.В., здобувач вищої освіти наукового ступеня
«доктор філософії» спеціальності 101 «Екологія»,
Кірейцева Г.В., к.е.н., доц, доцент кафедри екології
та природоохоронних технологій
Державний університет «Житомирська політехніка»

Вплив військових дій на природно-заповідний фонд Житомирської області

Військові дії та збройні конфлікти, на жаль, є реаліями сучасного світу. Крім безпосередньої загрози для життя і здоров'я людей, вони також завдають значної шкоди довкіллю, зокрема природно-заповідному фонду. Бойові дії, рух військової техніки, будівництво фортифікаційних споруд, використання вибухових речовин та інші фактори військового впливу можуть призводити до деградації цінних природних комплексів, втрати біорізноманіття та порушення екологічної рівноваги.

Проблема впливу військових дій на природно-заповідний фонд є особливо актуальною для України. Значна частина територій природно-заповідного фонду України опинилася в зоні бойових дій або під окупацією. Це створює серйозні ризики для збереження унікальних природних комплексів, рідкісних видів флори і фауни, а також для виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони природи.

Попри актуальність проблеми, вплив військових дій на природно-заповідний фонд України залишається недостатньо вивченим. Бракує комплексних оцінок завданої шкоди, аналізу довгострокових наслідків і розробки ефективних стратегій відновлення порушених екосистем. Більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах проблеми або на конкретних територіях, тоді як узагальнюючі роботи практично відсутні. Розуміння масштабів і характеру впливу військових дій на природно-заповідний фонд є необхідним для розробки науково обґрунтованих заходів з мінімізації негативних наслідків, відновлення порушених екосистем і забезпечення їх стійкості в майбутньому. Це потребує комплексного підходу, який би враховував не лише екологічні, а й соціально-економічні та правові аспекти проблеми.

Станом на 01.01.2023 р. до складу природно-заповідного фонду Житомирської області входить 268 об'єкти загальною площею 142155,3499 га, з них загальнодержавного значення – 20 об'єктів загальною площею 57940,04 га та місцевого значення – 248 об'єкти загальною площею 84215,3499 га. Відсоток заповідності становить 4,75 %. Природно-заповідний фонд Житомирської області відіграє важливу роль у збереженні біорізноманіття Полісся, охороні рідкісних і зникаючих видів флори та фауни, підтриманні екологічної рівноваги регіону. Тому ефективне управління, охорона та відновлення заповідних територій є пріоритетними завданнями для забезпечення їх збереження та сталого розвитку [1].

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України внаслідок російської збройної агресії [2]:

- ✓ уражено 812 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 0,9 млн га;
- ✓ під загрозою знищення опинилися 2,9 млн га територій Смарагдової мережі - 160 територій, що є частиною природоохоронної мережі Європи та охороняються у межах законодавства ЄС та Ради Європи;
- ✓ у зоні ризику перебувають 17 водно-болотних угідь міжнародного значення (під охороною Рамсарської конвенції), які мають статус завдяки їх унікальному біорізноманіттю;
- ✓ окупованими лишаються 514 об'єктів природно-заповідного фонду площею 0,80 млн га;
- ✓ практично знищені два водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків»;
- ✓ знищено всю заповідну зону (1588 га), найцінніша степова ділянка Джарилгацького національного природного парку.

Цей перелік та масштаби втрат можуть зростати, адже на частині територій України досі тривають бойові дії, а решта перебуває під окупацією чи очікує на розмінування.

Військові дії завдали значної шкоди природно-заповідному фонду Житомирської області, в результаті чого відбулася деградація унікальних природних комплексів, втрата біорізноманіття та порушення екологічної рівноваги [3]. Найбільш постраждалими об'єктами ПЗФ Житомирської області є Поліський та Древланський природні заповідники.

Природний заповідник «Древланський» - природоохоронна територія в межах Народицького району Житомирської області. Розташований на південь і схід від смт Народичі, вздовж річки Уж та її правих приток — Лозниця, Ослів і Звіздаль. Територія заповідника охоплює значні площі лісів, забруднених радіонуклідами, тобто зони безумовного відселення, розділені невеликими масивами колишніх сільсько-господарських угідь. Заповідник охоплює землі державної та комунальної власності. Створений з метою збереження унікальних лісових і водно-болотних природних комплексів Українського Полісся, охорони реліктових та ендемічних рослин і тварин та відтворення і збагачення природних лісів регіону.

Поліський природний заповідник знаходиться в Житомирській області у межиріччі Уборті та Болотниці, які зливаються за його межами і впадають у р. Прип'ять. На півночі заповідник межує з